

задушено турецького великого візира Кара-Мустафу-пашу і страчено 36 головних пашів у лютому 1684 року».

Таким чином, маємо унікальне зображення страти людини, яка відіграла важливу, але радше негативну роль в українській історії. Сподіваємось, публікація буде корисною для дослідників козацької доби.

Notes the author found devoted to Polish Archives interesting historical figure, published in 1684 in Germany, which depicts the execution of the great vizier Kara Mustafa Paşa, who played a negative role in Ukrainian history, second half XVII.

РЕЦЕНЗІЇ

Бездрабко В.В.

Документознавство в Україні: інституціоналізація та сучасний розвиток. – К.: Четверта хвиля, 2009. – 720 с.

Для історика завжди будуть важливими знання про джерела, і ефективність їх використання лише зростатиме при врахуванні обставин, що вплинули на їх появу. Як і проблема достовірності документів, їх точності, того, що змушує дослідника відсіювати, перевіряти, підраховувати, звіряти, виявляти чинники, які вплинули на створення документа, наміри його авторів і т.ін. Це – лише видима частина того, що можна знайти в рецензованій капітальній монографії про документознавство – наукову дисципліну, покликану так чи інакше співпрацювати з істориками. Не дуже помилюся, якщо відразу зазначу – далеко не всім наукам пощастило мати таку сумлінну історію, як документознавству. Як не можна не зауважити, навіть побіжно, що перебіг становлення і розвитку науки в порубіжні десятиліття ХХ–ХХІ ст. промовисто увиразнив складність внутрішніх і зовнішніх процесів розвитку документознавства у межах пострадянського простору. Відтак праці, які вдало демонструють традиційні й новаторські дослідницькі артикуляції, надзвичайно цінуються за вдалу спробу подолати хаотичну зміну парадигми наукових знань, деструктивну опозиційність у науковому світі, урешті за можливість залишитися вірним класичним цінностям дослідницької роботи. Ось чому знаковою для українського документознавства подією став вихід у світ першого фундаментального комплексного історичного дослідження – «Документознавство в Україні: інституціоналізація та сучасний розвиток», автором якого є знаний у колах спеціалістів фахівець, кандидат історичних наук Валентина Василівна Бездрабко.

Попри значну кількість публікацій із документознавства, що вийшли протягом останніх двох десятиліть, глибокі та змістовні історичні розвідки про цю наукову дисципліну є досить рідкісним явищем, не кажучи вже про те, що комплексно розвиток документознавства в Україні досі взагалі не розглядався. Саме цю прогалину заповнює монографія В.В.Бездрабко. Автор, аналізуючи всі напрями розвитку науки, не віддає (на відміну від більшості сучасних дослідників у галузі документознавства) переваги жодному з них, що вигідно вирізняє рецензовану працю. У монографії досить точно визначено основні чинники, які вплинули на потужний розвиток наукової дисципліни в останні десятиріччя, серед яких і потреба ефективного державного управління, котре здійснювалося через документ.

За природою історіографічного жанру рецензія завжди існує винятково у просторі дискусії. При найбільшому прагненні до об'єктивності її зміст залишається суб'єктивним і завжди може бути заперечений. Для продуктивного наукового діалогу між автором книги і читачем віддавна існують прийоми вербального домовляння щодо ключових аспектів написання – прочитання наукового тексту. Відтак особливе значення для розуміння наукових ідей і позиції автора має пролог. У передмові до книги також знаходимо набір типових для цієї частини наукового видання сюжетів – актуальність, мету, завдання, об'єкт, предмет, хронологічні межі дослідження, його зовнішня апробація (с.5–16), які виписано абсолютно

коректно та з глибоким знанням наукових ідей своїх попередників. Ознайомлення з ними переконує нас у прийнятності та раціональній обґрунтованості виробленої автором структури праці, а назви розділів ілюструють упривілейовані увагою В.В.Бездрабко теми студіювання. Так, у першому розділі монографії – «Передумови формування теоретичних засад документознавства в Україні (1960–1980-ті рр.)» (с.17–170) – розглядаються наукові напрями досліджень, що представляли історичні студіювання різних характеристик документа, і які передували формуванню теорії науки. Певно, кожен автор, який навіть найменше долучився до даної проблеми, був зауважений дослідницею, не говорячи вже про тих, хто стояв біля витоків цілих напрямів та шкіл наукового документознавства.

Другий розділ книги – «Становлення наукової й освітньої інфраструктури українського документознавства в 1990–2000-х рр.» (с.171–304) – презентує результати аналізу процесів становлення документознавчих наукових центрів, фахової періодики, мережі навчальних закладів, що спеціалізуються на підготовці кадрів із документознавства та інформаційної діяльності, стан навчально-методичного забезпечення спеціалізованої освіти та розвитку однойменної наукової спеціальності. Третій розділ монографії – «Розвиток основних напрямів теорії документознавства» (с.305–451) – присвячено переосмисленню й уточненню окремих положень теорії, виконаної у руслі традиційного документознавства, та його «нової версії» – документології. Завершує рецензовану працю розділ про сучасні документознавчі дослідження та перспективи їх еволюції (с.452–675).

Слід указати на концепційну спрямованість автора при характеристиці чинників, які сприяли формуванню українського документознавства. Вони виразно асоціюються з тими науковими напрямами, які представляли перші світові дослідження інформаційної та матеріальної складової документа, проваджені науковцями в галузі дипломатики, сфрагістики, палеографії, текстології, історичного джерелознавства тощо. В.В.Бездрабко цілком справедливо визнає особливе значення генези та розвитку документознавства тих сфер, які відображають процеси організації роботи з документами. Ідеться передусім про діловодство й архівну справу, зокрема реалізацію у межах української республіканської архівної системи проєктів, пов'язаних із розробленням та впровадженням Єдиної державної системи діловодства (с.17–58). На відміну від загальноприйнятих міркувань про винятково інформаційну чи книгознавчо-бібліотечну сутність документознавства, автор замислюється і стосовно залежності розвитку документознавства від спеціальних історичних дисциплін (с.58–170), що звільняє нас від постулювання однозначної істини в науці. Чи не вперше в українській архівістиці знайшлося місце для розгорнутого висвітлення історії та ролі в укоріненні історико-документознавчих студій постійного семінару з архівознавства та допоміжних історичних дисциплін при Центральному державному історичному архіві України у м. Львові (с.139–170). Не зайвим буде згадати, що ці семінари користувалися надзвичайною популярністю і тематика кожного із них знаходила жвавий відгук у колі архівістів.

Відзначимо також достатньо повне представлення діяльності в Україні наукових, освітніх інституцій, що провадять документознавчі дослідження, як-то Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства, інститути рукопису й архівознавства Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського та ін. Послугуючись наукознавчими підходами, В.В.Бездрабко вдало охарактеризувала основні напрями їх діяльності та здобутки у царині документознавства. Водночас, на нашу думку, можна було б більше уваги приділити історії відділу наукової організації управлінської праці та діловодства Українського філіалу науково-дослідного інституту планування і нормативів при Держплані СРСР у м. Києві, діяльність якого була провісником документознавчих досліджень в Україні.

Цінним із методологічного погляду є зміст третього розділу, де автор розглянула теоретичні засади сучасного документознавства в Україні, представлені двома концепціями. Безумовним успіхом В.В.Бездрабко є вдало реалізоване прагнення розкрити систему наукових поглядів основоположників дисципліни – К.Г.Мітєєва (с.331–352), П.Отле (с.352–374), а також новітні інтерпретації сучасних вітчизняних і зарубіжних дослідників – В.Д.Банасюкевича, Н.Б.Зинов'євої, М.В.Комової, С.Г.Кулешова, Н.М.Кущаренко, М.В.Ларіна, Ю.І.Палехи, Є.О.Плешкевича, М.С.Слободяника, А.М.Сокової, Г.М.Шведової-Водки та ін. В.В.Бездрабко не тільки детально проаналізувала систему ідей, що побутують у модерному науковому просторі, але й відстежила їх походження, історію розгортання і перетікання в межах різних наук, вдало висвітлила особливості міжособо-

вої комунікації та спілкування через формальні інституції. Не може не імпонувати те, що автор монографії, будучи прихильником класичної версії документознавства, не нехтує раціональними ідеями документології, декларує певні позитивні моменти комунікаційних підходів у документознавстві.

Звернімо увагу на ще одну обставину, яка дозволяє позитивно відгукнутися про рецензовану працю. В.В.Бездрабко засвідчує високий рівень обізнаності щодо змісту напрямів документознавчих студій, які провадяться у сучасній Україні. Автор детально окреслює низку перспективних документознавчих тем (термінологія науки, класифікація, уніфікація документів, керування документаційними процесами, організація електронного документообігу, історичне документознавство і т.д.), що є актуальним і має цілком реальні підстави для розроблення та впровадження у життя. Високий теоретичний рівень розуміння концепційних проблем українського документознавства є ще одним вагомим приводом для особливого поцінування рецензованої монографії.

При написанні книги автор залучила матеріали, що зберігаються у провідних архівах нашої країни, зокрема у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України, Центральному державному історичному архіві України у м. Львові. Бездоганно володіючи методами архівної евристики, В.В.Бездрабко вдалося віднайти унікальні, рідкісні документи з досліджуваної тематики, репрезентувавши їх науці та широкому загалові. Склад, зміст архівних документів, залучених при написанні книги, є досить різноманітним, що сприяє уникненню однобічного розкриття теми дослідження. Особливе поцінування знайшли й історіографічні джерела, а загальний список наукової літератури, використаної при розробленні теми, складається з понад 1700 одиниць. Це дозволяє стверджувати про високий ступінь аргументованості запропонованих автором висновків (с.675–687).

Крім основного тексту монографії особливо варто поцінувати, так би мовити, «маргінальні» тексти – кінцеві посилення, довідки, покажчик імен (с.688–711), що налічує близько 1300 позицій, список скорочень (с.712–716), які доповнюють і розширюють можливість розуміння авторських ідей. Відзначимо, що В.В.Бездрабко пише легко, цікаво, вільно оперуючи опрацьованим джерельним та історіографічним матеріалом. Автору вдалося уникнути надмірного перевантаження тексту монографії іншомовною лексикою (чим доволі часто «грішать» сучасні дослідники), а також складних для сприйняття багаторівневих граматичних конструкцій. Усе це значно полегшує читання книги, присвяченої такій далеко непростій темі. Зауважимо також, що монографія вийшла в гарному поліграфічному виконанні, а її художнє оформлення вдало гармоніює зі змістом, позитивно впливаючи на сприйняття складного наукового твору.

Монографія В.В.Бездрабко «Документознавство в Україні: інституціоналізація та сучасний розвиток» належить до фундаментальних документознавчих досліджень і, безумовно, стане у пригоді не тільки фахівцям – документознавцям, архівознавцям, представникам наук документально-комунікаційного напрямку, але також буде корисною всім, хто цікавиться питаннями історії й теорії вітчизняного документознавства, сучасного його розвитку. Таким чином, можемо зробити закономірний висновок, що із виходом у світ праці Валентини Бездрабко суттєво доповнилася парадигма історичного студіювання документознавства, зміст якої полягає в новому прочитанні й осмисленні його як процесу пізнання.

В.С.Шандра (Київ)

Гелей С.Д.

Львівська комерційна академія: Нарис історії. – Л.: Вид-во Львівської комерційної академії, 2008. – 624 с.

Після відновлення незалежності України 1991 р. у вітчизняній історичній науці посилилося зацікавлення минулим науково-дослідних інститутів, вищих навчальних закладів тощо. Зокрема за останнє десятиріччя з'явилися монографії, нариси, статті, присвячені Інституту історії України НАНУ, Інституту українознавства ім. І.Крип'якевича НАНУ, Києво-Могилянській академії, Національному університетові «Львівська політехніка», Національному лісотехнічному університету й ін. Однак поза увагою вчених залишалася